

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ВПЛИВУ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ НА ПОДОЛАННЯ КРИЗОВИХ СИТУАЦІЙ

Аналізуються причини та наслідки економічної кризи, подолання її через зміну соціально-психологічних установок та зменшення негативного впливу на фінансову систему і національну економіку держави.

Ключові слова: криза, фінансові ринки, фінансові інструменти, кредитна експансія, дефолт, соціальна економіка, соціальна установка, безробіття, економічна безпека.

Анализируются причины и последствия экономического кризиса, преодоление его посредством изменения социально-психологических установок и уменьшение негативного влияния на финансовую систему и национальную экономику государства.

Ключевые слова: кризис, финансовые рынки, финансовые инструменты, кредитная экспансия, дефолт, социальная экономика, социальная установка, безработица, экономическая безопасность.

Reasons and consequences of economic crisis, overcoming of her through the change of socially-psychological options and diminishment of negative influence on the financial system and national economy of the state are analysed.

Key words: crisis, financial markets, financial instruments, credit expansion, defolt, social economy, social setting, unemployment, economic safety.

Постановка проблеми. Світова економічна криза, яка набула нині гострої фази, прогнозувалась економістами давно. Проте, як і більшість криз, сьогоднішня з'явилась досить не очікувано. Швидкість її розвитку в США та згодом у країнах Європи, підтвердила реальність фінансової глобалізації. Економічні проблеми, які зародились на одному кінці світу, через сучасний рівень розвитку фінансових інструментів, поширились на всі інші країни, у тому числі й на Україну через ланцюгову реакцію кризових явищ.

Стан дослідження. У контексті зазначеної проблематики існує велика кількість досліджень вітчизняних та зарубіжних вчених, зокрема, праці О. Барановського, Я. Гончарука, В. Гейця, О. Власюка, А. Мокія, Б. Данилишина, М. Згуровського, С. Дубініна, Т. Вах-

ненко, Т. Паянок, В. Захарченко, Г. Фехнера, Е. Вебера, Д. Узнадзе, Ф. Брентано, А. Уікера та ін.

Мета дослідження. Визначити об'єктивні та суб'єктивні чинники економічної кризи. Проаналізувати закономірності та особливості даної проблематики та основні шляхи подолання у контексті зміни соціально-психологічних установок і необхідності посилення економічної безпеки.

Виклад основних положень. Загальновідомо, що економічна система характеризується регулярною зміною економічних умов. Хороші часи змінюються поганими, потім знову настають хороші і навпаки. За спадом настає економічний підйом, а потім – знову спад, отже, економіка розвивається хвилеподібно. Криза на західних фінансових ринках дала поштовх для розвитку кризових процесів в Україні. Світова економічна криза, глибока політична і економічна криза в Україні потребують системного аналізу причин, які призвели до руйнівних для національної економіки процесів. Тіньова економіка, корупція, неефективне державне управління, кредитно-боргова залежність від іноземних держав, незаконний вивіз капіталу з України, протизаконний експорт-імпорт і транзит товарів, некерованість економіки привели Україну до катастрофічних наслідків: фізичного вимирання значної частини населення і масового виїзду громадян за кордон на заробітки. Причина цього – непрофесійність влади та відсутність у країні будь-якого стратегічного бачення національного економічного розвитку.

Україна вийшла у світові лідери з падіння промислового виробництва, за зростанням інфляції, знеціненням національної валюти і падінням фондового індексу. Країна катастрофічно втрачає довіру інвесторів, про що свідчить і різке зростання прибутковості українських держоблігацій.

За даними економістів ООН, зростання економіки найближчим часом знизиться до 2,1%, безробіття збільшиться удвічі – до 6%, а інфляція залишиться на рівні 2008 року. На відміну від фахівців ООН, українські експерти менш схильні драматизувати ситуацію. Вони вважають, що у нас ще є час, оскільки основні виплати за боргом припадають на 2010–2011 роки [6].

Крім оцінки ризику дефолту країн світу, експерти ООН підготували також прогноз розвитку економіки в 2009 році. З чотирьох найбільших країн СНД (Росія, Білорусь, Казахстан і Україна) світова економічна криза найбільшою мірою позначиться на показниках України, найменшою – Білорусі. Експерти прогнозують у 2009 році зниження темпів зростання економіки Білорусі до 8%, Росії – до 4,8%, Казахстану – до 4%, України – до 2,1%. Основними причинами тенденції експерти називають падіння цін

на нафту і метали, погіршення інвестиційного клімату і зниження споживання. Експерти ООН також передбачають збільшення в багатьох країнах СНД безробіття – в основному у зв'язку зі скороченням обсягів будівництва. Очікуваний рівень безробіття в Україні становитиме 6,4%, проти 3% за підсумками грудня 2008 року [6].

Безробіття може стати великою соціальною проблемою. Найвідчутнішого удару фінансової кризи в Україні зазнали «перестимульовані галузі» економіки: банківська, металургійна, будівельна. На високому рівні ризикованості їхнього бізнесу упродовж останніх років неодноразово наголошували вітчизняні науковці та експерти. Зокрема вказувалось і на те, що «бульбашка» на вітчизняному ринку нерухомості несе низку коротких і довгострокових загроз. Корекція цін у бік зниження позначиться на падінні темпів економічного зростання, масові дефолти спричинять небезпечне напруження у банківській системі [4, с. 50–57].

Упродовж 2001–2006 років відбулося прискорене зростання пропозиції грошової маси. У зв'язку з цим, на нашу думку, недоречно орієнтуватись на США, Японію чи країни Євросоюзу, адже вони характеризуються розвинутим фінансовим ринком, відсутністю доларизації, стабільним попитом на гроші, низьким рівнем інфляції, відсутністю політичних тисків, позитивними «соціальними установками» тощо. У світовому вимірі доцільно стверджувати про посилення істотних диспропорцій світового господарства, які й стали об'єктивною передумовою достатньо прогнозованої та фактично спланованої окремими країнами глобальної фінансово-економічної кризи, що на сучасному етапі створює вагомий загрозу для економічної безпеки істотної частки країн світу [10]. Механізм поширення економічної кризи схематично зображено на рис.

Аналізуючи дану схему, можна зробити висновок, що та криза, від якої потерпає наша країна, також є наслідком кредитної експансії, котра здійснюється за допомогою додаткової емісії грошей і яка призводить до депресії. Збільшення пропозиції грошей, у свою чергу, призводить до безперервного зростання цін. Відтак, інфляція може продовжуватись до того часу, доки громадська думка вважатиме, що вона незабаром здатна припинитися. Проте, коли підозра в тому, що інфляцію не збираються зупинити, перейде у стійке переконання, може скластися небезпечна ситуація, за якої виникне паніка. Населення прогнозуватиме збільшення цін, включаючи відповідні поправки на їх зростання до того, як вони підвищаться фактично. Відтак розпочнеться втеча від грошей, люди скуповуватимуть іноземну валюту, металеві злитки, «реальні цінності» переходитимуть на бартер. Саме це і є руйнуванням грошової системи суспільства.

Рис. Механізм поширення економічної кризи

Кредитна експансія переривається під дією двох обставин: по-перше, через ситуацію, яка складається у міжнародній торгівлі, і, по-друге, внаслідок наявності досвіду попередніх криз. Спроби уряду і будь-яких партій вийти з економічної кризи за допомогою ухвалення нових актів державного втручання, є абсолютно неефективними і потребують нових підходів у вирішенні цього питання, а саме: під кутом зору психологічних аспектів подолання економічної кризи. Упродовж значного періоду в країні недостатньо уваги приділялось загальним проблемам взаємодії людини та оточуючого середовища, філософському розумінню психіки людини. Психологію людини слід розглядати на рівні «механізму» (свідомості і позасвідомості, які мають перебувати у гармонійному зв'язку) [2].

В центрі уваги нині залишається питання соціально-психологічної установки (амбіцій, надій, розчарувань, страху, радості, добробуту, фінансової, соціальної, енергетичної, продовольчої, демографічної, екологічної безпеки труднощів тощо), яка формується на основі стикання потреби і ситуації та її задоволення. Установка – це передусім ставлення до середовища (до подій), вона може бути скерована на щось, або фіксована, вона невловима, незрозуміла, і невичерпна до кінця. На нашу думку, соціально-психологічну установку слід розглядати як психосоматичну функцію, яка має здатність здійснювати відбір інформації та інтегрувати її у заново створені установки загальної психологічної системи індивіда.

Висновки. Отже, економічну кризу слід розглядати як явище «фіксованої соціальної економіки» в рамках конкретного індивіда та оточуючого середовища, яке складається із можливості, діяльності та дії. Адже суспільству упродовж багатьох років нав'язували певну конструкцію мислення (1917, 1939, 1990 роки, партійна система, закриті списки). Відсутність сталих норм дотримання законів та поведінки людини призвели до негативних явищ і тенденцій та формування негативних установок.

Тобто, коли змінилась поведінка гри на світовому ринку, економіка України опинилась у кризовому стані. Таким чином, ситуація потребує цілеспрямованого процесу зміни соціальної установки, її розгляду з позиції цілісного механізму, збалансованості попиту та пропозиції, можливостями та реальністю задоволення потреб, які структуруються і набувають вигляду установки. Тому дотримуємося думки щодо подолання економічної кризи на основі зміни соціальних установок, новітньої теорії сприйняття та створення комплексної системи завчасного виявлення фінансової кризи. Це дасть змогу зменшити негативний вплив на національну економіку, фінансову систему, що й стане предметом подальших наукових досліджень.

1. Барановський О.І. Предтечі фінансових криз. Фінанси України / О.І. Барановський. – 2009. – № 3. – С. 3–19.

2. Зоя Скринник. Ринковий вибір та антиринкова свідомість: світоглядні аспекти економічної модернізації. [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://www.personal.in.ua/article.php_i_a/09.01.2009.

3. За матеріалами Глухова Юрія. Все про кризу в світі // Економіст. – 2009. – № 1. – С. 28–30.

4. Міщенко В.І. Взаємодія органів державного управління як фактор подолання фінансової кризи / В.І. Міщенко, Р.С. Лисенко // Фінанси України. – 2009. – № 1. – С. 50–57.

5. Національна програма забезпечення економічної безпеки в контексті стратегії соціально-економічного розвитку України: Матеріали круглого столу (Київ, 1 листопада 2008р.). – Рада національної безпеки та оборони України.

6. Офіційний сайт Державного комітету статистики України. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua.

7. Стан економічної безпеки України в I півріччі 2008 року. Вип. 10. – грудень. – 2008. – К.: Міністерство економіки України. – С. 3.

8. Шелудько Н.М. Фінансові кризи на ринках, що розвиваються: теоретичні й емпіричні аспекти аналізу / Н.М. Шелудько, А.І. Шкляр // Фінанси України. – 2009. – № 2. – С. 3–12.

9. Варналій З.С. Детінізація економіки як чинник забезпечення національної безпеки України // Вісник ЛьвДУВС (Серія економічна). – 2009. – № 1. – С. 3–20.

10. Гончарук Я.А., Флейчук М.І. Економічна безпека України в умовах глобальної фінансової дестабілізації // Вісник ЛьвДУВС (Серія економічна). – 2009. – № 1. – С. 20–45.